

Наукові записки

Збірник праць
молодих вчених та аспірантів
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Випуск 2

Хмельницький – 2013

Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів ХГПА, випуск 2, 2013

УДК 371.134:005.342(063)
ББК 74.489.4.215.1
Н 34

Засновник
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Відомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ №17598-6448Р від 23.11.2010 р.

Наукові записки : зб. праць молодих вчених та аспірантів ХГПА /
[Історико-педагогічні дослідження в Україні: сучасний стан та
тенденції : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих
учених (Хмельницький, 17 жовт. 2013 р.)]. – Хмельницький : ХГПА, 2013. –
Вип. 2. – 211 с.

У збірнику праць молодих вчених та аспірантів Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії «Наукові записки» розміщено статті міжвузівської науково-
практичної конференції «Історико-педагогічні дослідження в Україні: сучасний
стан та тенденції».

Даний матеріал адресований науковцям, аспірантам, студентам, педагогам-
практикам

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: Галує О.М., доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Заступник головного редактора: Кришук Б.С., кандидат педагогічних наук,
начальник наукового відділу Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Відповідальний секретар: Повзун С.В., методист наукового відділу
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ З НАПРЯМІВ:

педагогіка: Шоробура І.М. – д.пед.н., професор; Руснак І.С. – д.пед.н.,
професор; Япчук І.П. – д.пед.н., професор; Пісочка Л.С. – к.пед.н., доцент;
психологія: Вовк В.П. – к.психол.н., доцент; Мотозюк Л.М. – к.психол.н.,
доцент; Любомирська І.І. – к.психол.н., доцент;

історія: Телачий Ю.В. – к.іст.н., доцент; Красносілецький Д.П. – к.іст.н., доцент;
Адамський В.Р. – викладач;

філософія: Гагрєцька Г.С. – к.філос.н., доцент; Савчук Н.С. – к.філос.н.,
доцент; Слоневська І.Б. – к.філос.н., доцент;

філологія: Мацько В.П. – д.філол.н., професор; Філіпчук В.А. – к.філол.н.,
доцент; Маховська С.В. – к.філол.н., доцент; Мельник Р.М. – к.філол.н., доцент;

мистецтвознавство: Михаськова М.А. – к.пед.н., доцент; Римар Р.С. –
к.мистецтвозн., доцент; Туровська Н.А. – к.мистецтвозн., доцент;

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії
(протокол №9 від 28 жовтня 2013 р.)

© Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2013
© Кравчук К.Г. (обкладинка), 2013

Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів ХГПА, випуск 2, 2013

ЗМІСТ

Вітюк О.О. Органи місцевого самоврядування Поділля як суб'єкти управління освітньою діяльністю у 1917-1918 рр.	5
Гагаріна Н.П., Таращак Н.В. Проблема оцінювання якості освіти та підготовки фахівців у сучасній педагогічній науці.....	14
Гон І.М. Особливості розвитку шкільництва євреїв Галичини й Волині в 1920-х – 1930-х рр.	22
Грицюк Т.С. Трансформація змісту програми виховання в дитячих садках СРСР кінця 50-х – середини 60-х рр. XX-го століття.....	31
Гудовсек О.А. Ідеї вітчизняних педагогів в контексті розвитку позашкільної освіти молодших школярів (початок XX століття).....	41
Деренько В.М. Діяльність Іллі Киріяка в розбудові українського шкільництва та культури в Канаді	48
Жалюк О.П. Історико-педагогічні дослідження в Україні: новаторські вчення М. М. Поплавського.....	54
Жорова І.Я. Фахові вдосконалення вчителів в системі післядипломної освіти України у 80-х роках XX століття..	59
Кутова С.О. Критичний аналіз методичних посібників з методики викладання української мови в середній школі (1945-1960рр.).....	67
Левченко Ю.І. Освітня політика і типи навчальних закладів під час окупації України 1941-1944 рр.	75
Літченко О.Д. Ідеї трудового виховання в журналі «Дошкільне виховання» в 20-60-х роках XX століття.....	82
Мазуренко М.В. Управління вищими навчальними закладами в Україні в 1920-1924 рр.: історико-педагогічний аспект.....	89
Манталієв Т.М. Роль В. М. Гагенмейстера у становленні та розвитку художньої освіти на Поділлі (20-30рр. XX ст.)	98
Миринюк В.М. Становлення і розвиток фізкультурно- спортивного руху на Поділлі в кінці XIX – першій половині XX століття.....	102
Овсієнко Д.О. Навчальний процес в Кам'янець- Подільському коледжі культури і мистецтв в радянський і пострадянський період.....	111
Осьмук Н.Г., Крикуненко Ю.О. Ретроспектива становлення логопедії як спеціального напрямку світової та вітчизняної педагогічної науки.....	120

Анотація

Стаття присвячена системі освіти, що виникла в адміністративно-територіальних одиницях України: Рейхскомісаріаті «Україна», дистрикті «Галичина», «Зоні воєнної адміністрації» та губернаторствах: «Бессарабія», «Буковина», «Транснестрія».

Ключові слова: освітня політика, система освіти, типи навчальних закладів.

Summary

The article is dedicated to the education system that emerged in the administrative-territorial units of Ukraine: the Reich Commissariat «Ukraine» District «Galicia», «the zone of military administration» and the governor, «Bessarabia», «Bucovina», «Transnistria».

Keywords: educational policy, educational system, the types of schools.

Літвіченко О.Д.,
аспірантка
(м.Київ)

Ідеї трудового виховання в журналі

«Допілля виховання» в 20-60-х роках ХХ століття

У статті розглянуто трансформацію ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в 20-60-х роках ХХ століття в Україні. Як джерело поширення ідей трудового виховання аналізується журнал «Допілля виховання».

Ключові слова: ідеї трудового виховання, педагогічна преса.

Становлення проблеми. Ідеї, цілі та завдання освіти відображають соціальні потреби суспільства на кожному історичному етапі. Змінюється запит на базові якості, проте незмінним залишається необхідність базових якостей, проте заради забезпечення власних матеріальних потреб, але і заради персонального розвитку та вдосконалення. Вчені вважають, що праця є психологічною необхідністю дитини, пізнавати в навколишньому середовищі. В Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція 2012) зазначається про необхідність формувати у дітей «...якісного виконання трудових доручень...готовність брати участь у суспільно значущій діяльності спільно з дорослими та іншими дітьми, отримувати задоволення від

колективної праці» [1, с.16]. Формування у дітей дошкільного віку аналіз про трудові дії, професії, культуру праці.

Вітчизняна педагогіка має великий досвід формування у дітей дошкільного віку позитивного ставлення до праці. Значна роль відводилась педагогічній пресі в популяризації та поширенні теоретичних надбань, передового педагогічного досвіду, з метою розповсюдження його серед педагогічної спільноти. Активним помічником у цьому був часопис «Допілля виховання», що має 100-літню історію.

Журнал «Допілля виховання» виступає як джерельна база, що відбиває генезу розвитку дошкільного виховання протягом тривалого періоду. Як зазначають фахівці джерелознавства, преса є повноцінним джерелом, що висвітлює не лише хронологію подій, а й відображає настрої, суспільно-політичні відносини. На його сторінках висвітлюють тенденції, ідеї та найкращий досвід дошкільного виховання. Майже весь період свого існування журнал «Допілля виховання» був єдиним джерелом діалогу між теорією та практикою і лише в незалежній Україні з'являється ряд видань, що широко висвітлюють досвід педагогічних працівників, зокрема за всіма напрямками розвитку дитини дошкільного віку.

Трудове виховання є важливим напрямком виховання дитини, оскільки все подальше життя людини пов'язане з працею. Ідея трудового виховання в різних її трансформаціях розроблялась та розвивалась протягом усього періоду існування УРСР. Починаючи з 20-х рр. минулого століття, завдання політехнізації освіти мало на меті створення пріоритету трудового виховання в усіх ланках радянської освіти.

Актуальність дослідження. Аналіз опублікованих статей сучасних фахових видань з проблем трудового виховання дітей дошкільного віку дозволяє зазначити низький рівень висвітлення даного питання. Як зазначає Г. Беленька «...останні 15 років увага до проблеми виховання дітей у праці знизилась» [4, с.337].

Науковці зазначають, що основні підходи до проблеми трудового виховання дітей дошкільного віку поетапно та цілеспрямовано змінювались та трансформувались в період з 20-х років ХХ століття до наших часів (Л. Артемова, З. Борисова, Г. Беленька, М. Машовець, Т. Сєкова та ін.).

Розглядаючи питання розробки теорії трудового виховання дітей дошкільного віку в УРСР, З. Борисова виділяє 2 основних напрямки:

1. Теорія питання (виховні можливості дитячої праці, її значення, вплив різних видів трудової діяльності на формування моральних якостей дітей).

2. Методика керівництва дитячою працею (найдоцільніша система виховання позитивного ставлення до праці дітей, формування уявлень про працю дорослих) [3].

Досліджуючи історію журналу «Допілля виховання», Л. Лохвицька зазначає, що в цей час активно розвивається психолого-педагогічна наука, яка дає своє відображення на сторінках часопису. Публікуються статті науковців та описи передового практичного досвіду з усіх напрямків роботи, що мало суттєвий вплив на розвиток теорії та методики дошкільного виховання, оскільки дослідження психологічних особливостей дітей дошкільного віку дає можливість найефективніше адаптувати методи роботи [7].

Грунтовне дослідження ролі педагогічної преси в розвитку трудової школи здійснив В. Зайкін, визначивши великі потенційні можливості формування педагогічної думки за допомогою статей педагогічних журналів, що охоплюють широке коло питань і всебічно розглядають проблематику освітньої галузі: проблемні, наукові, науково-популярні, статті про досвід практиків. Напі наукові пошуки дозволяють зазначити, що публікації з трудового виховання дітей дошкільного віку на сторінках фахового видання можна згрупувати за рівнем кваліфікації фахівців: науковці (З. Борисова, Т. Введенська, В. Котирло, Г. Лєскова, Т. Маркова, Я. Неверович, В. Нечаєва, Л. Порембська, Т. Цвєлих, О. Флорова та ін.), управлінці (А. Бондар, М. Іващенко, М. Ільченко, З. Нейтер та ін.), практики (Р. Глазичова, О. Копилова, А. Саллак, Ю. Петраківська).

Мета статті: розглянути розвиток ідей трудового виховання на сторінках журналу «Допілля виховання» за період 20-60-х років ХХ століття.

Вклад основного матеріалу. Зі становленням молоді радянської держави розпочався новий період в освіті. Початкові етапи характеризувалися експериментуванням з вибору методів та засобів навчання дітей та молоді. Проте освітній напрямок 20-30-х рр. мав загально трудове спрямування. Н. Круцька називала його «наша єдина трудовая школа» [8], йому були підпорядковані усі ланки освіти, починаючи з дошкільної. На її думку важливим завданням в дошкільному вихованні, що диктувалось тогочасними потребами суспільства було «уміння координувати декількох

трудова процесів» (1931) [8]. Ці завдання були викликані політехнізацією освіти, основне завдання якої було формування трудових знань та навичок, умінь працювати в колективі. Пріоритетними були ідеї використання дитячої праці в суспільно корисних цілях, проте Н. Круцька, заступник народного комісара освіти, рішуче виступала проти цієї ідеї, захищаючи дитинство. Вона зазначає, що діти мають отримати знання про працю дорослих, реалістичні уявлення про соціальні процеси, у них треба формувати позитивне ставлення до праці, проте використовувати дитячу працю в виробництві для суспільно корисних цілей, неприпустимо. Наголошуючи на необхідності розвитку трудових навичок, Надія Костянтинівна писала «...я дуже боюсь метода соціалізації середі ребят», оскільки він підготує дітей до протиріч і конфліктів, а не сприяє формуванню вміння працювати разом. Незважаючи на визначну роль виховання дітей в колективі, Н. Круцька зауважувала, що складовою одиницею колективу має бути особистість [8, с. 232].

30-40-ві роки ХХ століття характеризувались переглядом завдань та позицій дошкільного виховання, визнанням хибності певних ідей (педологія), пошуком нових засобів, методів та методик навчання, виховання та розвитку дітей. З 1931 року журнал виходить під назвою «За комуністичне виховання дошкільників», виконуючи роль джерела комуністичної ідеології та пропаганди. Згідно з основними завданнями, дошкільні установи мають «складати підґрунтя для дальших його ланок (освіти)» [5]. З виходом наказу Наркомосу УРСР «Про відміну ручної праці, занять у майстернях і на пришкольній земельній ділянках» (1937) були переглянуті ідеї реалізації трудового виховання. Т. Сєкова зазначає, що у дошкільних закладах ліквідувалися майстерні та «робітні» кімнати, з яких вилучалося обладнання, зменшувалася кількість годин для занять з ручної праці [7]. На певний період спостерігаємо переосмислення нових пріоритетів трудового виховання. Як зазначає Г. Беленька «...виникла ідея поєднання власної трудової діяльності дитини зі спостереженням за працею дорослих, відображенням її в ігровій діяльності» [4, с. 330].

У роки Великої вітчизняної війни журнал не видавався, останній номер датується червнем 1941 року. Відновлюється видання журналу за допомогою Міністерства освіти УРСР у 1951 році. Після війни актуалізувались питання дошкільного виховання. Цьому сприяли дослідження психологів та активна експериментальна робота науково-дослідних інститутів. В 50-х роках

простежується тенденція висвітлення трудового виховання через призму морального. Провідні вчені науково-дослідного інституту педагогіки УРСР Т. Введенська, Т. Цвєлих в своїй статті зазначають: «Одним з основних завдань морального виховання є прищеплення дитині любові до праці, вміння працювати» [2, с. 11].

Прийняттям закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» (1958), та постановою «Про заходи щодо подальшого розвитку дитячих дошкільних установ, поліпшення виховання та медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (1959) в Українській РСР, утверджено новий етап в розвитку тогочасної системи освіти, її дошкільного виховання зокрема.

В часописі «Дошкільне виховання», єдиному фаховому журналі представленому в Українській РСР, що висвітлював питання дошкільної сфери, спостерігаємо усі зміни та переорієнтації в дошкільній науці, політиці, та практиці.

Аналіз «Літописів журнальних статей (ЛЖС)» за 1958-1980-ті роки засвідчує, що в середньому за рік виходило 150 статей, присвячених проблематиці дошкільного виховання. Публікації розміщені в основну галузь «24. Культура. Освіта» та підгалузь «24.9.11. Дошкільне виховання». Згідно з «ЛЖС», переважно, всі вони були з фахового журналу «Дошкільне виховання». Однак 1-2 статті за рік були з інших періодичних видань (Наприклад, «Хлібороб України», «Фізкультура і спорт»). Фактично методичний журнал «Дошкільне виховання» був єдиним джерелом, що забезпечував зв'язок між науковцями, практиками та батьками.

На сторінках видання «Дошкільного виховання» висвітлюються успіхи та передові ідеї соціалістичного суспільства в галузі дошкільної освіти. Подаються різноманітні матеріали по забезпеченню дошкільної справи в містах та селах, починаючи від теоретико-методичного забезпечення до планів побудови приміщень дитячого садка. Активно ідуть дискусії між науковцями та практиками. Багато тем висувують на загальне обговорення. Проблеми трудового виховання присвячено в середньому 10% статей в період з 1959 по 1963. Але з 1964 по 1984 роки спостерігаємо зниження кількості публікацій з даної проблеми до 1-4 %. На нашу думку, це пов'язано з тривалим накопиченням досвіду та здійсненням ґрунтовних методичних розробок, що дозволяє послуговуватись ними тривалий час та приділити увагу іншим питанням дошкільного виховання. Проте, зазначена позиція потребує детальнішого вивчення та аналізу.

З вступної статті у часописі «Дошкільне виховання» у 1959 №1 аналогічно: «В умовах, коли радянська школа перебуває на етапі навчання і виховання підліткового покоління, питання виховання дітей дошкільного віку також набирають виспичного значення» [9, с. 4].

Ідея виховання працелюбності, як базової цінності дитини дошкільного віку, зайняла суттєву позицію у 60-х роках. «У дошкільному віці закладаються не тільки фундамент фізичного розвитку, але й формується особистість дитини... ця підготовка не повинна обмежуватись лише тим, що дитина набуває певних знань, умінь та практичних навичок. Її треба готувати й психологічно до майбутньої діяльності – виховувати свідоме ставлення до праці, повагу до праці дорослих, виконувати працелюбність, як одну з найважливіших якостей особистості» [9, с. 4].

Т. Цвєлих у своїй статті зазначає: «Пластичність нервової системи дитини така, що вона може вільно переходити від одного виду діяльності до іншого, і кожний з них буде важливим для її розвитку, але гармонійного розвитку можна досягти тільки тоді, коли всі види діяльності дитини – навчання, гру і працю поєднати в єдиному процесі. Всяке перебільшення уваги до одного з видів, як правило, веде за собою і порушення гармонійного розвитку дитини і породжує недоліки у її розумовому, фізичному і моральному вихованні» [10, с.11]. Ідея виховання засобом праці є притаманною для переважної більшості проаналізованих нами статей протягом 60-х рр., проте спостерігається невизначеність щодо цінностей, що мають виховуватись працю. Надмірна заплітованість та ідеологічність в питаннях виховання дітей дошкільного віку все ж кардинально впливали на нову систему виховання. Не ігноруючи головні ідеї розвитку нового суспільства, наголошують науковці на необхідності дотримання основних законів дитячого розвитку і намагаються довести необхідність всебічного розвитку, надання дитинству виключного статусу, акцентуючи увагу на творчий розвиток активної особистості члена колективу, свідомого громадянина держави.

Висновки та перспективи подальшого пошуку. На основі проведеного аналізу виокремлюємо ряд ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в 20-60-х роках ХХ:

- ідеї використання дитячої праці для суспільно корисних цілей;
- ідея поєднання трудової та ігрової діяльності;
- ідея морального виховання дошкільників засобами праці;

- ідея виховання працелюбності, як базової якості;
- ідея гармонійного виховання засобом праці.

Перспективними, на нашу думку, буде продовження вивчення проблеми розвитку ідей трудового виховання, визначення умов формування ідей, їх розвиток та трансформація, подальше дослідження питання ролі та значення педагогічної преси у їх поширенні в практиці дошкільного виховання.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України: Науковий керівник: А. М. Богун – К.: Видавництво, 2012. - 26 с.
2. Введенська Т., Цвєлих Т. Про трудове виховання дітей дошкільного віку//Дошкільне виховання. - 1955 - №9 – С. 7-13
3. Виховання дошкільника в праці / З. Н. Борисова, Г. В. Бєленька, М. А. Машовець та ін. – 2-ге вид., стер. – К., 2002. – 112 с.
4. Дитина - педагог: сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти / О. П. Амацьєва, Г. В. Бєленька, Н. В. Гавриш, В. В. Докучаєва, В. В. Желанова. – Луганськ : Видавництво ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка», 2010. – 491 с.
5. За комуністичне виховання дошкільника. – 1931. – № 1-2.
6. Єськова Т. Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917– 1941 рр.). автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»/ Є. Т. Леонідівна. – Луганськ, 2010. – 22 с.
7. Лохвицька Л. Історія «ДВ» шляхи становлення (роки радянського будівництва 1951-1991)// Дошкільне виховання. -2011.- №9. – С. 8-10
8. Педагогические сочинения. Том 6: Дошкольное воспитание; Вопросы семейного воспитания и быта [Под ред. Н. К. Гончарова, И. А. Каирова, И. В. Чуваева. Подгот. текста и примеч. Н. И. Стривской]. – М.: Изд-во АПН, 1959.
9. Переверзева Н. Семирічний план розгорнутого будівництва комунізму//Дошкільне виховання – 1959. - №1 – С.1-7.
10. Цвєлих Т. До питання про творчий розвиток дитини дошкільника в зв'язку з задоволеннями перебудови школи// Дошкільне виховання. -1959 - №1 – С.11-13

Анотація

В статті розглянуто трансформацію ідей трудового виховання дітей дошкільного віку в 20-60-х роках ХХ століття в Україні. Як джерело розповсюдження ідей трудового виховання аналізується журнал «Дошкільне виховання».

Ключові слова: ідеї трудового виховання, педагогічна преса.

Summary

In the article it is considered transformation of ideas of labour education of children of preschool age in 20-60th of XX of century in Ukraine. As a source of distribution of ideas of labour education is analysed magazine «Preschool education».

Keywords: ideas of labour education, pedagogical press.

УДК 378.09:005.5(477)1920/1924»(09)(045)

Мазуренко М.В.,
аспірантка
(м.Хмельницький)

Управління вищими навчальними закладами в Україні в 1920-1924 рр.: історико-педагогічний аспект

У даній статті на основі вивчення й узагальнення нормативних документів, наявних публікацій зроблено спробу коротко розкрити і проаналізувати особливості управління вищими навчальними закладами в Україні в 1920-1924 рр.

Ключові слова: Наркомос УСРР, Головопрофос, вищі навчальні заклади, управління.

Постановка проблеми у загальному вигляді ... Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. поставили завдання забезпечити національну спрямованість освіти, що полягає в її органічному поєднанні з історією українського народу та народними традиціями; в осмисленні історичних фактів, подій і явищ; у відображенні в змісті освіти закономірностей історичного розвитку, значення українознавства. Засвоєння історико-педагогічної спадщини минулого допомагає орієнтуватися у питаннях педагогічної теорії і забезпечує можливості розв'язувати практичні завдання, підвищує загальну педагогічну культуру.

Аналіз основних досліджень і публікацій ... Різноманітні аспекти освіти, та вищої зокрема, перебували та перебувають у полі